

Факультет журналістики, реклами та видавничої справи	Інформаційно-психологічні операції (вибіркова компонента) Ступінь вищої освіти – перший (бакалаврський) Освітньо-професійна програма: Реклама та зв'язки з громадськістю Курс навчання: Кількість кредитів: 3 Мова викладання: українська Дні, час, місце: Французький б-р, 24/26, за розкладом Консультації: Французький б-р, 24/26, щотижнево за розкладом
---	--

СИЛАБУС

Викладач:	кандидат політичних наук, доцент <i>Пехник Алевтіна Валентинівна</i>
Кафедра: Контактна інформація:	Журналістики, реклами та медіакомунікацій a.pekhnyk@onu.edu.ua

КОМУНІКАЦІЯ

Комунікація зі здобувачами буде здійснюватися через вказаний e-mail та очні зустрічі на консультаціях.

АНОТАЦІЯ КУРСУ

Мета курсу: сформувати у здобувачів комплексне розуміння природи, механізмів та інструментарію сучасних інформаційно-психологічних операцій (ІПСО) як складової гібридних конфліктів, політичної конкуренції та комерційної боротьби. Курс розкриває еволюцію методів впливу на масову свідомість — від класичної пропаганди Першої світової війни до когнітивних операцій із використанням штучного інтелекту — та формує навички критичного аналізу інформаційних потоків і розробки стратегій протидії деструктивному впливу.

Основними завданнями вивчення дисципліни є: опанування теоретичних основ ІПСО у контексті політичної комунікації, воєнної справи та психології впливу; дослідження еволюції інформаційно-психологічних операцій від античної «війни нервів» до цифрових когнітивних атак XXI століття; аналіз психологічних механізмів маніпуляції: когнітивні упередження,

емоційне зараження, соціальний конформізм, ефект «вікна Овертона»; вивчення практичного інструментарію ІПСО: пропаганда, дезінформація, фейки, ботоферми, deepfake, мікротаргетинг, астротурфінг, компромат; детальний аналіз російських ІПСО проти України як найбільш задокументованого сучасного кейсу; розвиток навичок виявлення, аналізу та протидії інформаційно-психологічним атакам — ключова компетенція для фахівців із комунікацій у воєнний час.

Курс складається з двох модулів. Перший модуль — «Теорія та історія ІПСО: від пропаганди до когнітивної війни» — спрямований на розуміння природи інформаційно-психологічного впливу, його психологічних механізмів та еволюції. Другий модуль — «ІПСО на практиці: інструменти, кейси, протидія» — зосереджений на аналізі конкретних операцій, технологій маніпуляції та розробці стратегій когнітивної безпеки.

Пререквізити: Вступ до спеціальності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати:

- визначення, типологію та класифікацію інформаційно-психологічних операцій: біла, сіра та чорна пропаганда; активні заходи (active measures); операції впливу (influence operations); когнітивна війна (cognitive warfare);
- еволюцію ІПСО: від листівок Першої світової війни через радіопропаганду Другої світової та «холодну війну» до цифрових операцій XXI століття;
- психологічні механізми, що забезпечують ефективність ІПСО: когнітивні упередження (confirmation bias, anchoring, availability heuristic), емоційне зараження, соціальний конформізм (експеримент Аша), підпорядкування авторитету (експеримент Мілгрема);
- сучасний інструментарій ІПСО: ботоферми, тролі, фейкові акаунти, deepfake, мікротаргетинг, астротурфінг, координована неавтентична поведінка (CIB), інформаційні «закладки», «видобування» даних;
- специфіку російських ІПСО проти України: доктрина Герасимова, концепція «руського мира», фабрика тролів IRA, операції в Telegram, конструювання наративів («нацисти», «біолабораторії», «розширення НАТО»);
- методи виявлення та протидії ІПСО: OSINT (розвідка відкритих джерел), фактчекінг, медіаграмотність, стратегічна комунікація, prebunking та debunking, наративний імунітет.

вміти:

- ідентифікувати ознаки інформаційно-психологічної операції у медійному просторі: координованість, штучне підсилення, маніпулятивні наративи, емоційна поляризація;

- проводити OSINT-аналіз підозрілих акаунтів, каналів та публікацій для виявлення координованої неавтентичної поведінки;
- деконструвати пропагандистські наративи: визначати цільову аудиторію, ключові меседжі, емоційні тригери, очікуваний ефект;
- розробляти стратегію протидії ІПСО для організації, медіа або державної інституції;
- створювати контрнаративи — альтернативні повідомлення, що нейтралізують пропагандистський вплив;
- проводити тренінги з медіаграмотності та критичного мислення для різних цільових аудиторій.

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Курс буде викладений у формі лекцій (16 год.) та практичних (14 год.), організації самостійної роботи студентів (60 год.).

Тема	Результати навчання	Форми робіт
Тема 1. ІПСО: визначення, типологія та еволюція	Знання: • Розуміння ІПСО як комплексу спланованих заходів впливу на свідомість, емоції та поведінку цільових аудиторій з метою досягнення політичних, воєнних або комерційних цілей. • Знання класифікації за «кольором»: біла пропаганда (відкрите джерело, правдива інформація з вибірковою подачею), сіра (джерело невизначене), чорна (хибне джерело, свідомо дезінформація). • Розуміння еволюції: давньокитайська стратагемістика (Сунь-Цзи «Мистецтво війни»), листівки Першої світової, радіопропаганда Другої світової (Геббельс, BBC, «Голос Америки»), «холодна війна» («активні заходи» КДБ, «Radio Free Europe»), цифрова ера (ботоферми, deepfake, мікротаргетинг). • Знання сучасної термінології: influence operations, information warfare, cognitive warfare, perception management, strategic communication, narrative warfare. • Розуміння місця ІПСО у гібридній війні: ІПСО як «безконтактна зброя», що доповнює кінетичні, економічні та дипломатичні інструменти. Вміння:	Лекція, обговорення, аналіз історичних кейсів

	• Класифікувати конкретну інформаційну операцію за типом (біла/сіра/чорна), сферою (політична/воєнна/комерційна) та засобами. • Проводити історичний аналіз ІПСО та визначати спадкоємність методів у різні епохи. • Порівнювати підходи до ІПСО різних країн та організацій. • Використовувати сучасну професійну термінологію для опису інформаційних операцій.	
Тема 2. Психологічні механізми ІПСО: чому маніпуляція працює	Знання: • Розуміння когнітивних упереджень (biases) як «вразливостей» людського мислення, які експлуатуються в ІПСО: confirmation bias (схильність шукати підтвердження своїм переконанням), anchoring (перше враження визначає подальшу оцінку), availability heuristic (те, що легко згадується, здається найважливішим). • Знання механізму емоційного зараження: страх, гнів, ненависть поширюються швидше, ніж раціональна аргументація — тому ІПСО завжди цілять в емоції, а не в розум. • Розуміння соціального конформізму (експеримент Аша): людина здатна заперечувати очевидне, якщо група наполягає на хибному судженні — ІПСО імітують «думку більшості» через ботів та троллів. • Знання ефекту підпорядкування авторитету (експеримент Мілгрема): люди виконують вказівки «авторитетних» фігур — ІПСО використовують фальшивих «експертів», «лікарів», «військових». • Розуміння «вікна Овертона» як технології нормалізації: поступове зсування кордонів допустимого дискурсу — від «немислимого» до «норми» — через серію ІПСО. Вміння: • Визначати, які когнітивні упередження експлуатують конкретна інформаційна операція. • Аналізувати емоційну структуру пропагандистського повідомлення: який емоційний тригер використовується і чому. • Моделювати, як «спіраль мовчання» та соціальний конформізм посилюють ефект ІПСО у соціальних мережах.	Лекція, обговорення, психологічні експерименти (демонстрація), завдання

	Розробляти «когнітивну карту вразливостей» конкретної аудиторії для оцінки ризиків ІІСО.	
Тема 3. Інструментарій сучасних ІІСО: від ботоферм до deepfake	Знання: - Знання інфраструктури цифрових ІІСО: ботоферми (мережі автоматизованих акаунтів для штучного підсилення контенту), тролі (живі оператори, які провокують конфлікти та поширюють наративи), фейкові акаунти та «соки» (sock puppets — множинні акаунти однієї особи). - Розуміння координованої неавтентичної поведінки (Coordinated Inauthentic Behavior, CIB) за визначенням Meta: скоординовані дії фейкових акаунтів для маніпуляції суспільною дискусією. - Знання технології deepfake та AI-генерованого контенту: підроблені відео зі «висловлюваннями» реальних осіб, клоновані голоси, AI-згенеровані «експерти» та «свідки». - Розуміння мікротаргетингу: використання Big Data та алгоритмів для доставки персоналізованих маніпулятивних повідомлень конкретним сегментам аудиторії (кейс Cambridge Analytica). - Знання технології астротурфінгу (astroturfing): імітація «народного обурення» або «народної підтримки» через координовані кампанії, що маскуються під органічну активність. Вміння: - Ідентифікувати ботоферми та фейкові акаунти за характерними ознаками: патерни активності, дата створення, фото профілю, стилістика постів. - Проводити базовий OSINT-аналіз підозрілих Telegram-каналів, Twitter-акаунтів та Facebook-сторінок. - Верифікувати відео та фото на предмет deepfake за допомогою доступних інструментів (InVID, FotoForensics, Deepware Scanner). - Розпізнавати астротурфінг та координовану неавтентичну поведінку за ознаками штучності.	Лекція, обговорення, практичний OSINT-тренінг, індивідуальні завдання
Тема 4. Російські ІІСО проти України: анатомія операцій	Знання: Розуміння доктрини Герасимова (2013) як концептуальної основи російської «нелінійної війни»: інформаційні операції, підрив зсередини, використання «п'ятої колони», створення «керованого хаосу».	Лекція, обговорення, аналіз кейсів, презентації, тести

	- Знання ключових наративів російських ІПСО проти України: «денацифікація», «захист російськомовних», «біолабораторії», «розширення НАТО як загроза», «Україна — failed state», «Великий Росський Мір». - Розуміння інфраструктури: Internet Research Agency (IRA / «фабрика тролів» Пригожина), RT та Sputnik як медійний фронт, Telegram-канали як інструмент поширення наративів, «корисні ідіоти» серед західних політиків та медіа. - Знання етапності ІПСО: підготовка (посів наративів), активна фаза (масоване поширення під час кризи), закріплення (формування «альтернативної реальності»). - Розуміння ІПСО на тактичному рівні: поширення панічних чуток в Telegram, геолокація через соцмережі, психологічний тиск через SMS-розсилки, використання полонених для відеозвернень. Вміння: - Деконструювати конкретний російський наратив: визначати мету, цільову аудиторію, канали, емоційні тригери, очікуваний ефект. - Простежити ланцюжок поширення дезінформації: від першоджерела (RT/Telegram) через «ретрансляторів» до західних медіа. - Аналізувати кейси ІПСО на тактичному рівні: панічні чутки в Одесі, Харкові, Миколаєві у перші дні вторгнення. - Порівнювати ІПСО Росії проти різних цільових аудиторій: внутрішня (російська), українська, європейська, глобальна.	
Тема 5. Протидія ІПСО: фактчекінг, медіаграмотність, стратегічна комунікація	Знання: - Розуміння стратегій протидії: реактивна (debunking — спростування після поширення) та проактивна (prebunking — «щеплення» аудиторії до зіткнення з маніпуляцією). - Знання інструментів фактчекінгу: перевірка джерел (хто автор?), зворотний пошук зображень (Google Images, TinEye), верифікація відео (InVID, Amnesty YouTube DataViewer), геолокація (Google Earth, SunCalc), аналіз метаданих. - Розуміння концепції медіаграмотності як «вакцини» проти ІПСО: навчити аудиторію критично оцінювати	Обговорення, практичний фактчекінг-тренінг, розробка стратегії, проблемні завдання

	джерела, розпізнавати маніпуляції, перевіряти перед поширенням («stop, think, check, share»). - Знання стратегічної комунікації (StratCom) як державного інструменту протидії: координація меседжів між державними органами, армією, медіа та громадянським суспільством. - Розуміння концепції «нарративного імунітету» (narrative immunity): формування стійких альтернативних нарративів, що роблять аудиторію несприйнятливою до пропагандистських меседжів. Вміння: - Проводити фактчекінг конкретного інформаційного повідомлення за повним алгоритмом: джерело → зображення → відео → контекст → висновок. - Розробляти програму тренінгу з медіаграмотності для конкретної аудиторії (школярі, пенсіонери, військові). - Створювати контрнарратив — альтернативне повідомлення, що нейтралізує конкретний пропагандистський нарратив. - Розробляти стратегію комунікації організації в умовах інформаційної атаки.	
Тема 6. ІІСО та етика: межі допустимого, міжнародне право, когнітивна безпека	Знання: - Розуміння етичної дилеми ІІСО: де межа між легітимною стратегічною комунікацією та маніпуляцією? Чи має демократична держава право проводити власні ІІСО? - Знання міжнародно-правових рамок: Женевські конвенції (заборона пропаганди, що підбурює до геноциду), Загальна декларація прав людини (ст. 19 — свобода слова vs обмеження), Таллінський посібник (кібервійна), Резолюції ООН щодо дезінформації. - Розуміння концепції «когнітивної безпеки» (cognitive security) як нового виміру національної безпеки: захист не лише інфраструктури, а й свідомості громадян. - Знання інституційних механізмів протидії: EU East StratCom Task Force (EUvsDisinfo), NATO StratCom Centre of Excellence (Рига), Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки (Україна), StopFake, Texty.org.ua. - Розуміння ролі AI у майбутньому ІІСО: генеративні моделі (GPT, Midjourney) як інструмент масового	Обговорення, дебати, підсумковий проєкт, презентація та захист

	виробництва дезінформації; AI-детектори як засіб протидії; «гонка озброєнь» між генерацією та виявленням фейків. Вміння: • Аргументовано визначати етичні межі інформаційних операцій для демократичної держави. • Аналізувати діяльність міжнародних інституцій з протидії ІПСО та оцінювати їхню ефективність. • Розробляти підсумковий проєкт: комплексний аналіз конкретної ІПСО (ідентифікація → деконструкція → оцінка ефекту → стратегія протидії). • Прогнозувати еволюцію ІПСО в умовах розвитку AI-технологій та пропонувати превентивні заходи.	
--	--	--

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Ніколаєнко Н., Василевич Ю., Комарчук О. Маніпулятивний характер російських засобів масової комунікації в умовах російсько-української гібридної війни. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2020. № 1 (7). С. 93–104.
2. Печерський А. ІПСО в українському інфопросторі: як розпізнати? АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/08/05/ipso-v-ukrayinskому-infoprostor-i-yak-rozpiznaty/>
3. Печерський А. Рашистські ІПСО в інфопросторі: як діяти користувачеві соцмереж. АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/08/11/rashystski-ipso-v-infoprostor-i-yak-diyaty-korystuvachevi-socz-merezh/>
4. Печерський А. Як рашистські ІПСО ховаються за українською символікою в українському Facebook. АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/08/03/yak-rashystski-ipso-hovayutsya-za-ukrayinskoyusymvolikoyu-v-ukrayinskому-facebook/>
5. Слухай Н. В. Лінгвістичні маркери світоглядної маски суб'єкта масмедійної інтеракції. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця: монографія. Київ, 2018: НА СБ України. С. 355–401.
6. Шульська Н. М., Букіна Н. В., Адамчук Н. В. Типологічні маркери інформаційно-психологічних операцій (іпсо) в умовах війни в медіа. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 34 (73) № 1 Ч. 2 2023. с. 268-273.
7. Що таке ІПСО, чому важливо це знати і які операції зараз проводить Росія проти України. Тиждень: сайт. URL: <https://tyzhden.ua/shcho-take-ipso-chomu-vazhlyvo-tse-znaty-i-iaki-operatsii-zaraz-provodyt-rosiiaprot-y-ukrainy>

Інформаційні ресурси

1. Офіційний вебсайт факультету журналістики, реклами та видавничої справи ОНУ <https://www.fj.onu.edu.ua>
2. EUvsDisinfo — база спростувань російської дезінформації <https://euvsdisinfo.eu>
3. StopFake — верифікація інформації <https://www.stopfake.org>
4. Texty.org.ua — дата-журналістика та OSINT <https://texty.org.ua>
5. NATO StratCom Centre of Excellence <https://stratcomcoe.org>
6. Bellingcat — OSINT-розслідування <https://www.bellingcat.com>
7. Atlantic Council — Digital Forensic Research Lab (DFRLab) <https://www.atlanticcouncil.org/programs/digital-forensic-research-lab/>
8. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки (Україна) <https://spravdi.gov.ua>
9. Інститут масової інформації <https://imi.org.ua>
10. Офіційний ютуб-канал факультету журналістики ОНУ https://www.youtube.com/c/FJinform_Mechnikov

ОЦІНЮВАННЯ

Форма підсумкового контролю – залік.

Проведення контролю результатів навчання здобувачів відбувається відповідно до Положення про організацію і проведення контролю результатів навчання здобувачів вищої освіти Одеського національного університету імені І.І. Мечникова URL: https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/documents/polozennya/poloz-org-kontrol_2022.pdf

ПОЛІТИКА КУРСУ

Політика щодо дедлайнів та перескладання: Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-10%). Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин.

Політика щодо академічної доброчесності: регламентується Кодексом академічної доброчесності учасників освітнього процесу Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату у освітній та науково-дослідній роботі учасників освітнього процесу та науковців Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (<http://onu.edu.ua/uk/geninfo/official-documents>).

Політика щодо відвідування: Відвідування занять є обов'язковим. В окремих випадках навчання може відбуватись он-лайн з використанням дистанційних технологій. Порядок та умови такого навчання регламентуються Положенням про організацію освітнього процесу в ОНУ (<http://onu.edu.ua/uk/geninfo/official-documents>). У випадку відсутності здобувача на лекції або практичному занятті він зобов'язаний відпрацювати пропущене заняття через опитування в поза аудиторний час (час консультацій викладача). Невідпрацьовані заняття вважаються незданими і за них не нараховується оцінка в балах. У підсумку, оцінені за 100-бальною системою, знання здобувача відображаються у заліково-екзаменаційній відомості та заліковій книжці.